

Strasbourg 17.4.2018
COM(2018) 450 final

ANNEXES 1 to 2

LIITTEET

asiakirjaan

KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE

Vuoden 2018 tiedonanto EU:n laajentumispolitiikasta

{SWD(2018) 150 final} - {SWD(2018) 151 final} - {SWD(2018) 152 final} -
{SWD(2018) 153 final} - {SWD(2018) 154 final} - {SWD(2018) 155 final} -
{SWD(2018) 156 final}

Liite 1 – Yhteenvedo raporttien havainnoista

Turkki

Poikkeustila, joka julistettiin 15. heinäkuuta 2016 tapahtuneen vallankaappausyrityksen jälkeen, on edelleen voimassa. Sillä on tarkoitus hajottaa Gülen-liike, jonka Turkin viranomaiset ovat nimenneet vallankaappausyrityksestä vastuussa olevaksi terroristijärjestöksi, sekä tukea terrorismin torjuntaa Turkissa tapahtuneiden toistuvien terrori-iskujen vuoksi.

EU, joka tuomitsi vallankaappausyrityksen välittömästi ja jyrkästi, toisti antavansa täyden tukensa Turkin demokraattisille instituutioille ja tunnusti Turkin perustellun tarpeen toteuttaa ripeitä ja oikeasuhteisia toimia näin vakavan uhan edessä. Vallankaappausyrityksen jälkeen poikkeustilan aikana toteutettujen toimenpiteiden, kuten massairisanomisten, -pidätysten ja -vangitsemisten, laajuus, kollektiivinen luonne ja suhteettomuus aiheuttavat kuitenkin edelleen vakavaa huolta. Turkin olisi kumottava poikkeustila viipymättä.

Poikkeustilan nojalla tähän asti annetuissa 31 asetuksessa on vakavia puutteita. Niitä ei ole alistettu tosiasialliseen ja huolelliseen parlamentaariseen valvontaan. Näin ollen asetusten laillisuutta ei pitkään ole pystytty tutkimaan, eikä Turkin perustuslakituomioistuimien ole vielä antanut päätöstä mistään niistä. Poikkeustila-asetuksilla on rajoitettu erityisesti tiettyjä kansalais- ja poliittisia oikeuksia, kuten sananvapautta, kokoontumisvapautta ja menettelyllisiä oikeuksia. Niillä myös muutettiin keskeisiä säädöksiä, joilla on vaikutusta vielä poikkeustilan kumoamisen jälkeenkin.

Poikkeustilan julistamisen jälkeen yli 150 000 henkilöä otettiin säilöön, 78 000 henkilöä pidätettiin ja yli 110 000 virkamiehestä erotettiin. Näistä virkamiehistä noin 40 000 on viranomaisten mukaan palautettu virkaansa, ja noin 3 600 virkamiehen osalta tämä tapahtui asetuksella.

Poikkeustilan valituslautakunta aloitti toimintansa ja on saanut kaikkiaan noin 107 000 valitusta. Lautakunta aloitti päätösten tekemisen vasta joulukuussa 2017, ja se on toistaiseksi tarjonnut oikeussuojakeinoja vain harvoille hakijoille. Sen päätöksiin voidaan soveltaa oikeudellista valvontaa. Lautakunta ei vielä ole kehittynyt tehokkaaksi ja avoimeksi oikeussuojakeinoksi niille, jotka ovat perusteettomasti kärsineet poikkeustilan nojalla toteutetuista toimenpiteistä.

Valituslautakunnan lisäksi useat valitettavat ennakkopäätökset ovat heikentäneet entisestään Turkin valmiuksia varmistaa tehokkaat kansalliset oikeussuojakeinot Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tarkoittamassa mielessä. Yhdessä tapauksessa alemman oikeusasteen tuomioistuin kieltäytyi noudattamasta perustuslakituomioistuimen eräässä symbolisessa asiassa tekemää päätöstä, ja toisessa tapauksessa alemman oikeusasteen tuomioistuin noudatti lopulta perustuslakituomioistuimen yhden vastaajan osalta tekemää päätöstä. Useita tunnettujen vastaajien, muun muassa ihmisoikeusaktivistien, hyväksi annettuja tuomioita on kumottu nopeasti toisessa tai joskus jopa samassa tuomioistuimessa, joissain tapauksissa toimeenpanevien elinten esittämien huomautusten jälkeen.

Turkki ei vielä ole reagoinut Euroopan neuvoston ja sen elinten keskeisiin suosituksiin. Väärinkäytössyytökset on tutkittava läpinäkyvillä menetelmillä kaikissa tapauksissa. Yksilö voidaan asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen ainoastaan kunnioittaen täysimääräisesti vallanjakoperiaatetta, oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja yksilön oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Turkin olisi kumottava poikkeustila viipymättä.

Huhtikuussa 2017 Turkki järjesti kansanäänestyksen, jossa hyväksyttiin niukalla enemmistöllä perustuslain muutokset, joilla otettiin käyttöön presidenttijohtoinen järjestelmä.

Venetsian komissio arvioi, että muutoksilta puuttui riittävä valvonta ja että ne vaaransivat toimeenpano- ja tuomiovallan välisen vallanjaon. Itse kansanäänestys herätti vakavaa huolta poikkeustilan yleisistä kielteisistä vaikutuksista ja kampanjoiden vastapuolien ”epätasapuolisista toimintaedellytyksistä” ja heikensi vaalien rehellisyyden takeita.

Poikkeustilan nojalla parlamentin keskeistä tehtävää lainsäätäjänä rajoitettiin, kun hallitus turvautui ”lainvoimaisiin” poikkeustila-asetuksiin myös sellaisten kysymysten sääntelyssä, jotka olisi pitänyt käsitellä tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen. Turkin poliittisten kiistojen kärjistymisen takia tila poliittisten puolueiden vuoropuhelulle parlamentissa kapeni entisestään. Toukokuussa 2016 toteutetun parlamentin jäsenten syytesuojan kertaluonteisen kumoamisen jälkeen monia oppositiopuolue HDP:n lainsäätäjiä on pidätetty, ja kymmenen heistä menetti paikkansa parlamentissa.

Presidentin valta suhteessa toimeenpaneviin elimiin kasvoi, kun useita valtaoikeuksia oli siirretty poikkeustila-asetuksilla presidentille. Edunvalvojien nimittäminen korvaamaan kunnanhallitusten jäseniä ja vaaleilla valittuja jäseniä johti paikallisen demokratian huomattavaan heikkenemiseen.

Kansalaisyhteiskuntaan kohdistuva paine kasvoi erityisesti aktivistien, muun muassa ihmisoikeuksien puolustajien, lukuisten pidätysten sekä mielenosoitusten ja muunlaisten kokoontumisten toistuvan kieltämisen vuoksi, mikä kavensi nopeasti perusoikeuksia ja -vapauksia. Monien oikeuksia puolustavien järjestöjen toiminta kiellettiin osana poikkeustilan nojalla toteutettuja toimenpiteitä, ja takavarikkoja vastaan ei ole ollut käytettävissä tehokkaita oikeussuojakeinoja.

Hallitus uudisti siviili- ja sotilasalan suhteita säätelevän oikeuskehyksen ja lisäsi huomattavasti toimeenpanevien elinten valtaa asevoimiin vahvistaen näin siviilivalvontaa. Osana perustuslain muutoksia ylemmät sotaoikeudet käytännössä lakkautettiin. Asevoimilla ja tiedustelupalveluilla ei edelleenkään ole riittävästä vastuuvollisuutta parlamentissa.

Kaakkois-Turkin tilanne on ollut edelleen yksi maan polttavimmista haasteista. Turvallisuustilanteen heikkeneminen on osittain siirtynyt maaseutualueille. Hallituksen lupaus jatkaa turvallisuusoperaatioita Kurdistanin työväenpuolueen (PKK) – joka kuuluu edelleen EU:n luetteloon terroritekoihin osallistuneista henkilöistä, ryhmistä ja yhteisöistä – toistuvien väkivallanteiden vuoksi säilyi alueen tilannetta vahvasti määrittävänä tekijänä. Vaikka hallituksella on perusteltu oikeus torjua terrorismia, sen vastuulla on myös varmistaa, että tämä tapahtuu oikeusvaltioperiaatetta, ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kunnioittaen. Terrorismin vastaisten toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia. Hallituksen investointisuunnitelma maan kaakkoisosan vahingoittuneiden alueiden jälleenrakentamiseksi on johtanut siihen, että tuhansien asuntojen rakentaminen on käynnissä, mutta vain muutamat maan sisällä siirtymään joutuneet henkilöt ovat toistaiseksi saaneet korvauksia. Kehitystä rauhanomaisen ja kestävä ratkaisun syntymiseen tarvittavan uskottavan poliittisen prosessin palauttamiseksi ei ole tapahtunut.

Turkki on kohtuullisen valmistautunut **julkishallinnon** uudistamiseen, ja se on vahvasti sitoutunut avoimempaan hallintoon ja sähköisiin viranomaispalveluihin. Sitä vastoin julkisten palveluiden ja henkilöstöhallinnon alalla sekä hallinnon vastuuvollisuuden alalla on tapahtunut merkittävää taantumista hallinto- ja korvauksenhakuoikeuden käytön suhteen. Laajoja irtisanomisia varten on yhä luotava avoin ja tehokas oikeussuojakeino.

Turkin **oikeuslaitos** on valmisteluissa alkuvaiheessa. Taantuminen oli merkittävää myös kuluneena vuonna, erityisesti oikeuslaitoksen riippumattomuuden osalta. Turkin tuomarien ja syyttäjien neuvostoa koskevat perustuslain muutokset tulivat voimaan ja heikensivät entisestään sen riippumattomuutta toimeenpanovallasta. Tuomarien ja syyttäjien neuvosto

osallistui edelleen laajoihin tuomarien ja syyttäjien erottamisiin ja siirtoihin. Tuomarien ja syyttäjien objektiivisten, ansioihin perustuvien, yhdenmukaisten ja ennalta määritettyjen rekrytointi- ja ylennysperusteiden puuttumiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi ei tehty mitään.

Turkki on valmistautunut jossain määrin **korruption torjuntaan**, jossa ei ole tapahtunut edistystä. Oikeudellinen ja institutionaalinen kehys on mukautettava paremmin kansainvälisiin normeihin, ja se mahdollistaa edelleen toimeenpanevien elinten sopimattoman vaikuttamisen tutkintaan ja syytetoimiin paljon julkisuutta saaneissa korruptiotapauksissa. Turkin tulokset korruptiotapausten tutkinnan, syytetoimien ja tuomioiden alalla ovat yhä heikkoja, varsinkin korkean tason korruptiotapausten osalta. Julkisten elinten työskentelyn vastuuvollisuuden ja avoimuuden lisäämisessä ei edistytty. Korruption päättäväinen torjunta edellyttää laajaa puolueiden välistä poliittista konsensusta ja vahvaa poliittista tahtoa. Turkin on yhä toteutettava jatkotoimia lähes kaikkien Euroopan neuvoston lahjonnan vastaisen valtioiden ryhmän suositusten suhteen. Korruptio on edelleen useille aloille levinnyt vakava ongelma. Myös korruptioindeksi on yhä korkea.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Turkki on valmistautunut jossain määrin, ja uuden strategian hyväksymisessä ja institutionaalisten valmiuksien lisäämisessä on tapahtunut jonkin verran edistymistä. Turkin on parannettava verkkorikollisuutta, omaisuuden menetetyksi tuomitsemista ja todistajien suojelua koskevaa lainsäädäntöään. Tietosuojalainsäädäntö on käytössä, mutta se ei vielä vastaa eurooppalaisia normeja. Talousrikostutkintaa tehdään edelleen liian vähän. Omaisuuden jäädyttämistä turvaamistoimenpiteenä käytetään harvoin, ja menetetyksi tuomitun omaisuuden määrä on vähäinen. Terrorismin torjunnassa on käytössä terrorismin rahoitusta koskeva kattava oikeudellinen kehys. Sekä rikoslainsäädäntö että terrorismin vastainen lainsäädäntö on mukautettava Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Suhteellisuusperiaatetta on noudatettava käytännössä.

Turkki saavutti hyvää edistystä **muuttoliike- ja turvapaikkapolitiikan** alalla ja sitoutui edelleen muuttovirtojen tehokkaasta hallinnasta Välimeren itäisellä reitillä maaliskuussa 2016 annetun EU:n ja Turkin julkilausuman täytäntöönpanoon. Viisumivapautta koskevan etenemissuunnitelman täytäntöönpanon osalta Turkki toimitti helmikuun alussa komissiolle työsuunnitelman, jossa esitettiin, miten Turkki aikoo täyttää seitsemän jäljellä olevaa viisumivapauden välitavoitetta. Komissio arvioi Turkin ehdotuksia, ja jatkossa turkkilaisia osapuolia kuullaan lisää.

Turkin oikeudellinen kehys sisältää **ihmisoikeuksien ja perusvapauksien** kunnioittamista koskevat yleiset takeet, joita on kuitenkin edelleen kyseenalaistettu ja heikennetty useilla poikkeustila-asetuksilla. **Sananvapauden** vakava taantuminen jatkui, ja tällä alalla Turkki on valmistautumisessa alkuvaiheessa. Poikkeustilan nojalla toteutettujen toimien soveltamisalaa on ajan mittaan laajennettu koskemaan monia kriittisiä ääniä muun muassa tiedotusvälineissä ja tiedemaailmassa suhteellisuusperiaatteen vastaisesti. Rikosoikeudelliset menettelyt toimittajia (yli 150 toimittajaa on edelleen pidätettynä), ihmisoikeusaktivisteja, kirjoittajia ja sosiaalisen median käyttäjiä vastaan, lehdistökorttien peruuttaminen sekä monien mediatalojen sulkeminen ja hallituksen nimittämien edunvalvojien asettaminen hallinnoimaan niitä ovat vakava huolenaihe, ja ne perustuvat useimmiten lainsäädännön ja erityisesti kansallista turvallisuutta ja terrorismin torjuntaa koskevien säännösten valikoivaan ja mielivaltaiseen soveltamiseen. Toimeenpanevat elimet voivat internetistä annetun lain ja yleisen oikeudellisen kehysten nojalla edelleen estää pääsyn verkkosisältöön ilman tuomioistuimen määräystä kohtuuttoman monin perustein. Myös kokoontumisvapauden, yhdistymisvapauden, menettelyllisten oikeuksien ja omistusoikeuksien aloilla tapahtui

vakavaa taantumista. Kokoontumisvapautta rajoitetaan edelleen liian paljon niin lainsäädännössä kuin käytännössäkin. Poikkeustilan nojalla hyväksytyillä toimenpiteillä myös poistettiin keskeisiä takeita, joilla pidätettyjä suojeltiin väärinkäytöksiltä, mikä lisäsi rankaisemattomuuden riskiä toimintaympäristössä, jossa väitteet kaltoinkohtelusta ja kidutuksesta ovat lisääntyneet. Poikkeustila-asetuksilla otettiin käyttöön menettelyllisiä oikeuksia, myös oikeutta puolustukseen, koskevia lisärajoituksia. Oikeuksien toteutumista haittaa ihmisoikeuksista ja perusvapauksista vastaavien julkisten toimielinten hajanaisuus ja tehtävien rajoittaminen toimintaympäristössä, jossa oikeuslaitoksen riippumattomuus on heikentynyt. Äärimmäinen köyhyys ja perustarvikkeiden puute ovat edelleen yleisiä Turkin romanien keskuudessa. Kaikkein haavoittuvimpien väestöryhmien ja vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet olisi turvattava riittävällä tavalla. Sukupuoleen perustuva väkivalta, syrjintä, vihapuhe vähemmistöjä vastaan, viharikokset sekä homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten ihmisoikeuksien loukkaaminen ovat edelleen vakava huolenaihe.

Turkki ilmaisi tukevansa Kyproksen kysymyksen ratkaisemiseksi kummankin yhteisön johtajien kesken käytäviä neuvotteluja sekä YK:n pääsihteerin ja tämän erityisneuvonantajan ponnisteluja. Kyprosta käsitelleessä konferenssissa, joka kokoontui Genevessä tammikuussa 2017 ja Crans-Montanassa heinäkuussa 2017, ei saatu aikaan sopimusta. Turkki ei ole edelleenkään täyttänyt velvollisuuttaan panna assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirja täytäntöön täysimääräisesti ja syrjimättömästi, eikä se ole poistanut tavaroiden vapaan liikkuvuuden kaikkia esteitä, joihin kuuluvat suoriin liikenneyhteyksiin Kyproksen kanssa kohdistuvat rajoitukset. Kahdenvälisten suhteiden normalisointi Kyproksen tasavallan kanssa ei ole edistynyt. Euroopan unionin neuvoston antamat ja Eurooppa-neuvoston joulukuussa 2006 vahvistamat päätelmät Turkista pysyvät voimassa. Niiden mukaan kahdeksaa neuvottelulukua¹, jotka koskevat Kyproksen tasavaltaan kohdistuvia Turkin soveltamia rajoituksia, ei avata eikä yhtään neuvottelulukua suljeta toistaiseksi ennen kuin komissiolta on saatu vahvistus, että Turkki on pannut assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirjan täysimääräisesti täytäntöön.

Kreikan ja Bulgarian kanssa tehtävä muuttoliikettä koskeva yhteistyö tehostui edelleen. Jännitteet Egeanmerellä ja itäisellä Välimerellä eivät kuitenkaan edistäneet hyviä naapuruussuhteita vaan heikensivät alueellista vakautta ja turvallisuutta. Kahdenväliset suhteet useisiin yksittäisiin EU:n jäsenvaltioihin huononivat, ja niissä käytettiin välillä loukkaavaa retoriikkaa, jota ei voida hyväksyä. Eurooppa-neuvosto tuomitsi maaliskuussa 2018 jyrkästi Turkin jatkuvat laittomat toimet itäisellä Välimerellä ja Egeanmerellä ja palautti mieleen Turkin velvoitteen kunnioittaa kansainvälistä oikeutta ja hyviä naapuruussuhteita sekä normalisoida suhteet kaikkiin EU:n jäsenvaltioihin. Eurooppa-neuvosto ilmaisi myös vakavan huolensa EU:n kansalaisten, muun muassa kahden kreikkalaisen sotilaan, jatkuvasta pidätettynä pitämisestä Turkissa, ja kehotti ratkaisemaan nämä kysymykset nopeasti ja myönteisesti jäsenvaltioiden kanssa käytävällä vuoropuhelulla.

Turkin on sitouduttava yksiselitteisesti hyviin naapuruussuhteisiin, kansainvälisiin sopimuksiin ja kiistojen rauhanomaiseen ratkaisemiseen YK:n peruskirjan mukaisesti ja tarvittaessa Kansainväliseen tuomioistuimeen turvautuen. Tässä yhteydessä EU on ilmaissut toistamiseen olevansa erittäin huolestunut ja kehottanut Turkia välttämään kaikenlaista uhkailua tai toimintaa jäsenvaltioita vastaan tai kiistanaiheita tai toimia, jotka voisivat vahingoittaa hyviä naapuruussuhteita ja haitata riitojen rauhanomaista ratkaisua.

¹Tavaroiden vapaa liikkuvuus, sijoittautumisoikeus ja palvelujen tarjoamisen vapaus, rahoituspalvelut, maatalous ja maaseudun kehittäminen, kalastus, liikennepolitiikka, tulliliitto ja ulkosuhteet.

Jäsenyyden **taloudellisia arviointiperusteita** tarkasteltaessa voidaan todeta, että talouden suhteen valmistelut ovat pitkällä ja että Turkkiä voidaan pitää toimivana markkinataloutena. Hallituksen elvytystoimenpiteiden tukemana talous elpyi vuoden 2016 vallankaappausyrityksen jälkeen tapahtuneesta supistumisesta ja kasvoi vahvasti vuonna 2017. Suureen kasvuun liittyy kuitenkin huomattavaa makrotalouden epätasapainoa. Vaihrotaseen alijäämä on edelleen suuri, ja se kasvoi vuoden 2017 loppua kohti, mikä teki Turkista riippuvaisen pääomavirroista ja haavoittuvan ulkoisille häiriöille. Inflaatioaste nousi kaksinumeroiseksi (11,1 prosenttia) vuonna 2017, ja Turkin liiran arvon aleneminen jatkui, mikä korosti huolta siitä, missä määrin rahapolitiikan päättäjät ovat sitoutuneet hintavakauteen. Turkin taloudelle oli edelleen tunnusomaista laaja epävirallisuus. Kaiken kaikkiaan tällä alalla tapahtui taantumista. Taipumus lisätä valtion valvontaa talouden alalla samoin kuin yrityksiin, liikemiehiin sekä poliittisiin vastustajiin ja heidän yrityksiinsä kohdennetut toimet vahingoittivat liiketoimintaympäristöä.

Turkki on saavuttanut jonkin verran edistystä, ja se on hyvin valmistautunut selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa. Turkki on integroitunut hyvin EU:n markkinoihin sekä kaupan että investointien osalta. Energia-alalla, etenkin kaasumarkkinoilla, sekä tutkimus- ja kehittämismenojen lisäämisessä tapahtui jonkin verran edistystä. Koulutuksen laatuun liittyy kuitenkin edelleen merkittäviä ongelmia. Valtiontukien avoimuuden parantamisessa ei tapahtunut edistystä.

Mitä tulee **kykyyn selviytyä jäsenyysvelvoitteista**, Turkki on jatkanut lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n säännöstöön, joskin hitaasti. Taantumista on tapahtunut myös useissa tietoyhteiskuntaan, sosiaalipolitiikkaan ja työllisyyteen sekä ulkosuhteisiin liittyvissä keskeisissä seikoissa. Turkin valmistelut ovat pitkällä yhtiöoikeuden, Euroopan laajuisten verkkojen sekä tieteen ja tutkimuksen aloilla, ja se on valmistautunut hyvin tavaroiden vapaan liikkuvuuden, immateriaalioikeuksien, rahoituspalvelujen, yritys- ja teollisuuspolitiikan, kuluttajien ja terveyden suojelun, tulliliiton ja varainhoidon valvonnan aloilla. Julkisten hankintojen suhteen Turkki on valmistautunut vain kohtuullisesti, koska alan lainsäädännön lähentämisessä on edelleen merkittäviä puutteita. Myös tilastojen ja liikennepolitiikan suhteen maa on valmistautunut kohtuullisesti, mutta merkittäviä lisätoimia tarvitaan kautta linjan. Turkki on valmistautunut ainoastaan jossain määrin ympäristön ja ilmastonmuutoksen aloilla, joilla tarvitaan kunnianhimoisempaa ja paremmin koordinoitua politiikkaa. Kaikilla aloilla on kiinnitettävä enemmän huomiota lainsäädännön noudattamisen valvontaan, ja monilla aloilla lainsäädännön lähentämisessä EU:n säännöstöön tarvitaan vielä merkittäviä edistysaskelia.

Montenegro

Poliittisten arviointiperusteiden osalta raportointijaksolle on ollut tunnusomaista heikko luottamus vaalijärjestelmään ja koko opposition pitkä parlamentin toiminnan boikotti lokakuussa 2016 järjestetyistä parlamenttivaaleista lähtien. Parlamentissa käytävän poliittisen keskustelun palauttaminen on kaikkien poliittisten toimijoiden vastuulla. Osa oppositiosta palasi parlamenttiin joulukuussa 2017, mutta tämä boikotin osittainen loppuminen ei vielä ole johtanut parlamentaarisen vuoropuhelun ja valvonnan parantumiseen. Kansalliselle politiikalle on edelleen tunnusomaista sirpaloituneisuus, vastakkainasettelut ja poliittisen vuoropuhelun puute erityisesti demokraattisissa instituutioissa.

Parlamentin lainsäädäntövalmiuksia ja toimeenpanevien elinten valvontaa on lisättävä edelleen. Parlamentti käsittelee yhä valtion tilintarkastusviraston tarkastushavaintoja niukasti, ja tärkeiden toimintalinjojen ja lainsäädännön täytäntöönpanosta ei keskustella eikä raportoida. Parlamentti hyväksyi joulukuussa 2017 ilman asianmukaista julkista kuulemistä joukon lakeja, joilla vastataan vain osittain Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön

demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston suosituksiin. Olisi harkittava vaalijärjestelmän kattavaa uudistusta. Raportointiajanjaksolla järjestettiin kahdeksat paikallisvaalit. Paikallisvaaleja ei järjestetä samana päivänä koko maassa, vaan liukuvasti; tästä syystä poliittiselle toimintaympäristölle on tunnusomaista vaalien pitkittynyt ja erittäin henkilöitynyt ilmapiiri. Vaalisyklin vuoksi vaalien tarkkailu on vaikeaa etenkin kansainvälisille tarkkailijoille, ja tämä jättää runsaasti tilaa väitteille sääntöjenvastaisuuksista, joita ei voida arvioida riippumattomasti. Julkisten varojen puoluepoliittisiin tarkoituksiin vuonna 2012 tapahtuneen väitetyn väärinkäytön (nk. äänitallenneasia) poliittisissa ja oikeudellisissa jatkotoimissa ei tapahtunut uutta kehitystä.

Hallinnon osalta on tarpeen vahvistaa avoimuutta, sidosryhmien osallistumista ja hallinnon kykyä toteuttaa uudistuksia. Poliittisen päätöksentekojärjestelmän johdonmukaisuus olisi varmistettava koordinoitulla politiikan kehittämisellä. Mekanismit, joilla hallitus kuulee kansalaisyhteiskunnan järjestöjä, ovat olemassa, mutta niille tarvitaan selvät säännöt, ja molempien osapuolten on osallistuttava niiden toimintaan.

Montenegro on valmistautunut kohtuullisesti **julkishallintonsa** uudistamiseen. Hyvää edistystä on saavutettu erityisesti hyväksymällä virkamiehiä ja valtion työntekijöitä sekä paikallista itsehallintoa koskevia uusia lakeja, joilla pyritään ottamaan käyttöön ansioihin perustuva rekrytointi koko julkishallinnossa. Tarvitaan kuitenkin yhä voimakasta poliittista tahtoa, jotta voidaan tehokkaasti puuttua julkishallinnon politisoitumiseen ja optimoida valtionhallinnon koko sekä varmistaa uudistusten tehokas täytäntöönpano ja taloudellinen kestävyys.

Montenegron **oikeuslaitos** on kohtuullisesti valmistautunut, ja jonkin verran edistystä on tapahtunut. Oikeuslaitosta koskevaa lainsäädäntökehystä, jolla pyritään lisäämään sen riippumattomuutta ja ammattimaisuutta, ei vielä ole pantu täysimääräisesti täytäntöön. Institutionaalisia valmiuksia on vahvistettu.

Korruption torjuntaan Montenegro on valmistautunut jossain määrin. Vaikka jonkin verran edistystä on tapahtunut, korruptiota esiintyy useilla aloilla, ja se aiheuttaa edelleen huolta. Instituutioiden toimintavalmiudet ovat parantuneet; kaikilla instituutioilla pitäisi kuitenkin olla proaktiivisempi asenne. Korruptiontorjuntaviraston uskottavuuteen, riippumattomuuteen ja priorisointiin liittyviin ongelmiin on puututtava. Talousrikosten tutkintaa sekä omaisuuden takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista on yhä lisättävä. Korkean tason korruptiotapausten tutkinnassa, syytetoimissa ja lopullisissa tuomioissa on saavutettu alustavia tuloksia, mutta niitä on lujitettava edelleen. Lisää tuloksia onnistuneesta rikostutkinnasta ja tuomioista on mahdollista saada vain toimintaympäristössä, jossa riippumattomat instituutiot on suojattu sopimattomalta vaikuttamiselta ja niitä kannustetaan käyttämään valtuuksiaan täysimittaisesti.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan alalla on saavutettu alustavia tuloksia maahanmuuttajien salakuljetuksen ja huumekaupan torjunnassa. Vakuuttavan näytön aikaan saamiseksi tarvitaan kuitenkin lisätuloksia erityisesti rahanpesun ja ihmiskaupan torjunnassa.

Perusoikeuksien alalla Montenegro mukautti lainsäädäntöään edelleen EU:n normeihin. Erityisesti oikeusasiamiehen viraston työ on parantunut, mutta lisätoimia tarvitaan yhä institutionaalisen kehyksen vahvistamiseksi ja ihmisoikeuksien suojelemiseksi tehokkaasti. Syrjinnän vastaisen lainsäädännön suhteen saavutetun edistyksen jälkeen Montenegron on nyt varmistettava, että käytössä on riittävät institutionaaliset mekanismit haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien suojelemiseksi syrjinnältä. Lainsäädännön täytäntöönpano on edelleen heikkoa, ja ihmisoikeuksiin liittyviä institutionaalisia valmiuksia on lisättävä.

Romanivähemmistö² on edelleen kaikkein heikoimmassa asemassa oleva ja eniten syrjitty yhteisö. Sukupuoleen perustuva ja lapsiin kohdistuva väkivalta on Montenegrossa edelleen vakava ongelma.

Montenegro on valmistautunut jossain määrin **sananvapauden** alalla, mutta raportointijakson aikana ei saavutettu edistystä. Toimittajiin kohdistunutta väkivaltaa koskevien vanhojen tapausten tutkinnassa ei ole tapahtunut mainittavaa edistystä. Viimeaikainen poliittinen puuttuminen kansallisen yleisradioneuvoston ja sähköisen viestinnän viraston toimintaan aiheuttavat vakavaa huolta. Tiedotusvälineiden toimintaympäristö on hyvin polarisoitunut, ja vapaiden tiedotusvälineiden tehtävän ymmärtämisessä on edelleen vaikeuksia. Kunnianloukkaustapausten määrä on edelleen korkea, mikä johtuu myös itsesääntelymekanismien heikkoudesta.

Montenegro oli edelleen rakentavasti sitoutunut kahdenvälisiin suhteisiin muiden laajentumismaiden ja naapureina olevien EU:n jäsenvaltioiden kanssa ja osallistui aktiivisesti **alueelliseen yhteistyöhön**.

Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa voidaan todeta, että Montenegro on saavuttanut jonkin verran edistystä ja on kohtuullisesti valmistautunut toimivan markkinatalouden luomiseen. Makrotalouden ja julkisen talouden vakautta vahvistettiin, mutta lisätoimia tarvitaan sitkeiden haasteiden, erityisesti suuren julkisen velan, ratkaisemiseksi. Talous on kasvanut keskeytymättä vuodesta 2013, ja inflaatio on ollut matalaa tai kohtuullista. Rahoitusala on parantanut vakavaraisuuttaan ja maksuvalmiuttaan. Vientipohjaa on kuitenkin laajennettava ja sen laatua parannettava kauppavajeen pienentämiseksi. Puutteet oikeusvaltion toteutumisessa, kuten epävirallisen talouden aiheuttama vilpillinen kilpailu, vaikuttavat kielteisesti liiketoimintaympäristöön. Työmarkkinoilla tapahtuu rakennemuutoksia, jotka näkyvät alhaisena työmarkkinoille osallistumisena ja korkeina työttömyysasteina.

Montenegro on saavuttanut jonkin verran edistystä ja se on kohtuullisesti valmistautunut, mitä tulee selviytymiseen kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa. Keskeisen infrastruktuurin rakentaminen useilla aloilla sekä inhimillisen pääoman kehittäminen luovat pohjan kilpailukyvyyn parantamiselle. Koulutusuudistus on käynnissä, mutta osaamisen kysynnän ja tarjonnan epäsuhtan ratkaisemiseksi tarvitaan lisätoimia. Pk-yrityksillä on edelleen lukuisia haasteita, kuten rahoituksen saatavuus ja sääntelyn monimutkaisuus. Paikallisten yritysten kokonaisvientitulosten parantamiseksi tarvitaan yhä lisätoimia.

Mitä tulee Montenegron **kykyyn selviytyä jäsenyyssvelvoitteista**, lainsäädännön yhdenmukaistamisen ja unionin säännösten täytäntöönpanon valmistelun eteen on tehty paljon työtä useimmilla aloilla. Montenegro on hyvin valmistautunut yhtiöoikeuden sekä ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kaltaisilla aloilla. Se on valmistautunut kohtuullisesti useissa neuvotteluluvuissa, joita ovat esimerkiksi tavaroiden vapaa liikkuvuus, maatalous, elintarviketurvallisuus sekä eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikka. Montenegron valmistelut ovat alkuvaiheessa kalastusta sekä varainhoitoa ja talousarviota koskevien säännösten alalla, ja se on valmistautunut jossain määrin ympäristön ja ilmastonmuutoksen, tilastojen, sosiaalipolitiikan ja työllisyyden aloilla. Yhtiöoikeuden, maatalouden ja maaseudun kehittämisen, elintarviketurvallisuuden sekä eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikan aloilla on saavutettu hyvää edistystä. Julkisten hankintojen alalla on tapahtunut taantumista. Montenegron olisi jatkossa keskityttävä erityisesti kilpailupolitiikkaan, ympäristöön ja ilmastonmuutokseen sekä julkisiin hankintoihin. Hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen

² Romanian integraatiota edistävälle kansallisille strategioille laaditun EU:n kehyksen romani-yläkäsité kattaa kaikki nämä ryhmät.

unionin säännösten soveltamisen varmistamiseksi on Montenegrolle edelleen merkittävä haaste. Montenegro on jatkanut lainsäädäntönsä mukauttamista kaikkiin EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeviin kantoihin ja julkilausumiin.

Vaikka Montenegro on tähän asti pysynyt EU:hun suuntautuvan Länsi-Balkanin **muuttoreitin** ulkopuolella, sen alueelle tulleiden maahanmuuttajien/turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi, ja sen on tästä syystä vahvistettava valmiuksiaan selviytyä muuttoliikkeeseen liittyvän paineen äkillisistä nousuista. Montenegro saavutti lisäedistystä etenkin muuttoliikkeeseen liittyvän oikeudellisen kehityksen osalta. Vaikka Montenegron valmiudet käsitellä turvapaikkahakemuksia ovat tähän asti olleet riittävät, sille voivat nyt asettaa haasteita i) turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyminen ja heidän oleskeluaikansa pidentyminen, mikä joskus johtuu pitkistä muutoksenhakumenettelyistä, ja ii) EU:n normeihin mukautettujen vaativampien turvapaikkamenettelyjen käyttöönotto. Tässä yhteydessä Montenegron on otettava käyttöön EU:n säännösten mukainen laittomien siirtolaisten palautusmekanismi ja mukautettava viisumipolitiikkansa asteittain EU:n viisumipolitiikkaan. Montenegron olisi avattava lisää vaatimukset täyttäviä vastaanottoyksiköitä ja parannettava kaikkien yksiköiden hallinnointia. Montenegro jatkoi viisumilainsäädäntönsä mukauttamista EU:n säännöstöön sen jälkeen, kun Schengenin toimintasuunnitelma hyväksyttiin helmikuussa 2017.

Serbia

Poliittisten arviointiperusteiden osalta voidaan todeta, että Serbiassa järjestettiin presidentinvaalit huhtikuussa 2017. Kansainväliset tarkkailijat totesivat, että äänestäjillä oli vaaleissa aito mahdollisuus valita eri ehdokkaiden välillä, mutta useat tekijät vääristivät toimintaedellytyksiä. Kansainvälisten tarkkailijoiden muun muassa vaaliprosessin avoimuutta ja lahjomattomuutta vaalikampanjan aikana koskevat suositukset on toteutettava täysimittaisesti.

Sen jälkeen, kun pääministeri Vučić oli eronnut tultuaan valituksi presidentiksi, Ana Brnabićin johtama uusi hallitus astui virkaan kesäkuussa 2017. Serbian pääministeriksi valittiin ensi kertaa nainen. Parlamentti ei edelleenkään harjoita toimeenpanovallan tehokasta valvontaa. Lainsäädännön avoimuutta, osallistavuutta ja laatua on lisättävä ja puolueiden välistä vuoropuhelua parannettava. Kiireellisten menettelyjen käyttöä on vähennettävä. Toimia, joilla rajoitetaan parlamentin kykyä valvoa tehokkaasti lainsäädäntöä, on vältettävä. Riippumattomien sääntelyelinten rooli on tunnustettava täysimääräisesti. Joillakin aloilla mukautuminen EU:n normeihin edellyttää perustuslain muuttamista.

Julkishallinnon uudistamiseen Serbia on valmistautunut kohtuullisesti. Palvelujen tarjoamisen alalla ja useiden uusien lakien hyväksymisessä saavutettiin jonkin verran edistystä. Serbian on pantava täytäntöön uudistustavoitteensa, tehtävä hallinnosta ammattimainen ja epäpoliittinen, varsinkin johtavien virkojen tapauksessa, ja varmistettava julkisen varainhoidon uudistusohjelman (2016–2020) järjestelmällinen koordinointi ja seuranta. Serbian kyky houkutella ja pitää pätevää henkilöstöä EU-asioita käsittelevässä hallinnossa on erittäin tärkeä seikka.

Serbian **oikeuslaitos** on jossain määrin valmistautunut. Edistystä saavutettiin jonkin verran varsinkin purkamalla vanhojen täytäntöönpanoasioiden sumaa ja ottamalla käyttöön toimenpiteitä tuomioistuinten käytäntöjen yhdenmukaistamiseksi. Tuomarien ja syyttäjien ammatillisten suoritusten arviointia varten hyväksyttiin parannetut säännöt. Mahdollisuus vaikuttaa poliittisesti oikeuslaitokseen aiheuttaa edelleen huolta. Tammikuussa 2018

julkaistiin uusi luonnos oikeuslaitosta koskevista perustuslain muutoksista yleisesti keskusteltavaksi ennen sen lähettämistä Venetsian komissiolle lausuntoa varten.

Korruption torjuntaan Serbia on valmistautunut jossain määrin. Edistystä on tapahtunut jonkin verran varsinkin muutosten hyväksymisessä rikoslain talousrikoksia koskevaan osaan, lakiin valtiollisten viranomaisten organisoimisesta korruption, järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnan alalla sekä lakiin rikosten tuottaman hyödyn takavarikoinnista ja menetetyksi tuomitsemisesta. Korruptiontorjuntavirastoa koskevan uuden lain hyväksyminen on kuitenkin viivästynyt pahasti. Korruptio on edelleen useille aloille levinnyt vakava ongelma. Asianomaisten instituutioiden toimintavalmiudet ovat yhä epätasaisia. Lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten on yhä osoitettava, että ne voivat tutkia kaikki korkean tason korruptiotapaukset, nostaa niistä syytteet ja suorittaa niitä koskevat oikeudenkäynnit puolueettomasti ja toiminnallisesti riippumattomalla tavalla.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Serbia on valmistautunut jossain määrin. Muun muassa sisäministeriön ja poliisin henkilöstöhallinnossa on tapahtunut jonkin verran edistystä. Sekä järjestäytyntä rikollisuutta käsittelevän syyttäjänviraston että verkkorikollisuutta käsittelevän syyttäjänviraston toimintavalmiuksia parannettiin. Uusi strategia ja toimintasuunnitelma ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi hyväksyttiin, ihmiskaupan torjunnan kansallinen koordinoija nimitettiin ja uusi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva laki hyväksyttiin. Serbian on kuitenkin vielä saatava aikaan alustavia tuloksia tehokkaasta talousrikosten ja rahanpesutapausten tutkinnasta, syytetoimista ja lopullisista tuomioista. Järjestäytyneestä rikollisuudesta annettujen tuomioiden määrä on edelleen pieni. Serbian on keskityttävä rahanpesunvastaisen toimintaryhmän kanssa sovitun toimintasuunnitelman täytäntöönpanoon.

Perusoikeuksien kunnioittamisen takaava oikeudellinen ja institutionaalinen kehys on olemassa. Sen johdonmukainen täytäntöönpano on varmistettava koko maassa, myös vähemmistöjen suojelun osalta. Vaikka Serbia on jonkin verran valmistautunut **sananvapauden** alalla, sen suhteen ei ole tapahtunut edistystä, mikä on yhä huolestuttavampaa. Lisätoimia tarvitaan, jotta voidaan parantaa eniten syrjittyihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden (romanit, lesbot, homot, biseksuaalit, trans- ja intersukupuoliset henkilöt, vammaiset, HIV-positiiviset / AIDSia sairastavat henkilöt ja muut sosiaalisesti heikossa asemassa olevat ryhmät) tilannetta. Sukupuolten tasa-arvoa koskeva laki on hyväksyttävä.

Kokonaisuutena ottaen Serbia oli edelleen rakentavasti sitoutunut kahdenvälisiin suhteisiin muiden laajentumismaiden ja naapureina olevien EU:n jäsenvaltioiden kanssa ja osallistui aktiivisesti **alueelliseen yhteistyöhön**.

Suhteiden normalisoinnissa Kosovoon Serbia on edelleen sitoutunut vuoropuheluun. Serbian on kuitenkin toteutettava huomattavia lisätoimia olemassa olevien sopimusten täytäntöön panemiseksi ja luotava osaltaan olosuhteet, jotka edistävät sen ja Kosovon suhteiden täysimääräistä normalisointia, joka määrittellään oikeudellisesti sitovassa sopimuksessa.

Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa voidaan todeta, että Serbia on saavuttanut jonkin verran edistystä ja on kohtuullisesti valmistautunut toimivan markkinatalouden luomiseen. Eräät politiikan puutteet on korjattu, etenkin julkisen talouden alijäämän osalta. Kasvun perustekijät ovat vankat, ja makrotalouden vakaus säilytettiin. Inflaatio pidettiin kurissa, ja rahapolitiikalla tuettiin kasvua. Työmarkkinoiden olosuhteet paranivat edelleen. Vaikka julkinen velka väheni, se on edelleen suuri, ja talousarviokehystä ja sen ohjausta on vahvistettava. Julkishallinnon, veroviranomaisen ja valtionyritysten suuria rakenneuudistuksia ei ole viety päätökseen. Epävirallinen työ, työttömyys ja työelämän

ulkopuolelle jääminen ovat yhä hyvin yleisiä, varsinkin naisten ja nuorten keskuudessa. Yksityissektori on alikehittynyt, ja kehityksen esteenä ovat ongelmat oikeusvaltion ja tasapuolisen kilpailun toteutumisessa.

Serbia on kohtuullisesti valmistautunut selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa. Kilpailukyvyyn kohentamisessa saavutettiin jonkin verran edistystä. Investointien taso on kuitenkin edelleen talouden tarpeita pienempi. Joistakin parannuksista huolimatta yrityksillä on useita haasteita, joihin kuuluvat haastava liiketoimintaympäristö, veronluonteisten maksujen korkea taso ja rahoituksen kalleus.

Mitä **tulee kykyyn selviytyä jäsenyysvelvoitteista**, Serbia on jatkanut lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n säännöstöön kaikilla aloilla. Jotta uudistuksia voidaan jatkaa nykyistä tahtia, on äärimmäisen tärkeää, että käytössä on riittävät taloudelliset ja inhimilliset resurssit sekä asianmukaiset strategiakehykset. Serbia on hyvin valmistautunut muun muassa yhtiöoikeuden, immateriaalioikeuksien, tieteen ja tutkimuksen, koulutuksen ja kulttuurin sekä tullin aloilla. Serbia paransi investointisuunnittelunsa kytkemistä talousarvion toteuttamiseen, mutta sen on vielä laadittava yhtenäinen mekanismi kaikkien investointien asettamiseksi tärkeysjärjestykseen rahoituslähteeseen katsomatta hallituksen julkisen varainhoidon uudistusohjelman mukaisesti. Muun muassa julkisten hankintojen, tilastojen, rahapolitiikan ja varainhoidon valvonnan aloilla Serbia on valmistautunut kohtuullisesti. Sen on mukautettava ulko- ja turvallisuuspolitiikkansa asteittain EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ennen liittymistä. Serbian on ratkaistava ensisijaisesti vakautus- ja assosiaatiosopimuksen noudattamatta jättämisestä koskevat ongelmat, jotka koskevat varsinkin pääoman liikkeen rajoituksia, valtiontukien sääntelyä, tuotujen väkevien alkoholijuomien verosyrjintää ja jätteiden viennin rajoituksia.

Serbia jatkoi **muuttoliike- ja pakolaiskriisin** vaikutusten hallintaa. Serbia neuvottelee parhaillaan EU:n kanssa asemaa koskevasta sopimuksesta, jolla säännellään Euroopan raja- ja merivartioviraston Serbiassa toteuttamia toimia. Serbia hyväksyi uuden turvapaikkoja ja tilapäistä suojelua koskevan lain, ulkomaalaislain sekä rajavalvontaa koskevan lain. Vuosiksi 2017–2020 on hyväksyttävä strategia ja toimintasuunnitelma laittoman maahanmuuton torjumiseksi. Tässä yhteydessä Serbian on otettava käyttöön EU:n säännösten mukainen luotettava laittomien siirtolaisten palautusmekanismi ja mukautettava viisumipolitiikkansa asteittain EU:n viisumipolitiikkaan. Sen on varmistettava tehokkaampi koordinointi muuttoliikkeen hallinnointiin osallistuvien viranomaisten välillä. Serbia jatkoi yhteistyötä naapurimaidensa ja EU:n jäsenvaltioiden kanssa varsinkin teknisellä tasolla ja toteutti huomattavia toimia tarjotakseen suojaa ja humanitaarista apua EU:n tukemana. Serbian on lisättävä valmiuksiaan vastata ilman huoltajaa olevien alaikäisten erityisiin vastaanottotarpeisiin.

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia

Poliittisten arviointiperusteiden osalta voidaan todeta, että maa on viimein ratkaissut vakavimman poliittisen kriisinsä sitten vuoden 2001. Vaikea hallituksenmuodostusprosessi saavutti kriittisen pisteensä 27. huhtikuuta 2017 parlamenttiin tehtyjen hyökkäysten aikana, jotka kansainvälinen yhteisö tuomitsi jyrkästi. Toukokuusta 2017 lähtien uusi uudistusmielinen hallitus on toteuttanut toimia puuttuakseen pyrkimyksiin vaikuttaa valtiovallan toimiin palauttamalla asteittain valvonnan sekä vahvistamalla demokratiaa ja oikeusvaltiota. Maassa tapahtuu perustavanlaatuisia muutoksia osallistavammassa ja avoimemmassa poliittisessa ilmapiirissä. Lokakuussa 2017 järjestetyt kunnallisvaalit vahvistivat, että kansalaiset tukevat hallituskoalition EU:hun suuntautunutta politiikkaa. Parlamentti on jatkanut toimintaansa, ja keskeisten valiokuntien puheenjohtajina toimii

oppositiopuolueiden edustajia. Parlamentin on tehostettava valvonta- ja lainsäädäntötehtäviään muun muassa rajoittamalla nopeutettujen menettelyjen liiallista käyttöä.

Vaikka tilanne eri kansanryhmien välillä oli edelleen epävakaa, se pysyi kokonaisuutena rauhallisena. Ohridin puitesopimus päätti vuoden 2001 konfliktin, ja se tarjoaa kehyksen kansanryhmien välisten suhteiden järjestämiselle. Sopimuksen täytäntöönpanon tarkistusta on seurattava avoimella ja osallistavalla tavalla. Hallitus on osoittanut sitoutuneensa lisäämään luottamusta eri yhteisöjen välillä.

Kansalaisyhteiskunnalla oli edelleen rakentava asema demokraattisten menettelyjen tukemisessa ja paremman valvonnan varmistamisessa. Vuoden 2017 jälkipuoliskosta lähtien kansalaisyhteiskunnan järjestöjen toimintailmapiiri on parantunut, ja hallitus on osoittanut olevansa sitoutunut vuoropuheluun ja osallisuuden lisäämiseen.

Maa on valmistautunut kohtuullisesti **julkishallintonsa** uudistamiseen. Julkishallinnon uudistusstrategian ja julkisen varainhoidon uudistusohjelman hyväksymisessä on edistytty hyvin. Avoimuuden ja vastuuvellvollisuuden lisäämiseksi ja ulkoisten sidosryhmien kutsumiseksi osallistumaan päätöksentekoon on toteutettu konkreettisia toimia. Tietoyhteiskunnasta ja hallinnosta vastaavan ministeriön valmiuksia ajaa eteenpäin ja koordinoida julkishallinnon uudistusta on parannettava. Vahva poliittinen sitoutuminen julkishallinnon ammattimaisuuden takaamiseen erityisesti ylimmän johdon nimityksissä sekä avoimuuden, ansioperusteisuuden ja tasapuolisen edustuksen periaatteiden kunnioittaminen lain hengen ja kirjaimen mukaisesti on edelleen oleellista.

Maan **oikeuslaitos** on valmistautunut jossain määrin, ja erityisesti raportointijakson loppuosan aikana saavutettiin hyvää edistystä. Aiempien vuosien taantuminen on alkanut kääntyä viime kuukausina toteutettujen päättävien toimien avulla, joilla pyritään etenkin aloittamaan oikeuslaitoksen riippumattomuuden palauttaminen. Maa hyväksyi oikeuslaitosta varten uuden uskottavan uudistusstrategian, jolla luodaan pohja alan lisä uudistuksille, ja keskeisiä säädöksiä on muutettu Venetsian komission suositusten ja kiireellisten uudistustavoitteiden mukaisesti. Erikoissyöttäjän virasto kohtaa vähemmän tuomioistuimien asettamia esteitä, minkä ansiosta se voi toimia tehokkaammin. Jäljellä olevien suositusten toteuttaminen ja sen varmistaminen, että oikeuslaitos voi toimia ilman siihen kohdistuvaa sopimatonta vaikuttamista, edellyttävät määrätietoisia lisätoimia.

Maa on valmistautunut jossain määrin **korruption torjuntaan**. Lainsäädännöllinen ja institutionaalinen kehys on luotu ja niin ennaltaehkäisyssä kuin syytetoimissakin on saatu aikaan tuloksia, mutta tuomioistuinten korkean tason korruptiotapauksissa antamia lopullisia tuomioita on vielä niukasti. Korruptio on edelleen useille aloille levinnyt vakava ongelma. Instituutioiden valmiuksissa torjua tehokkaasti korruptiota on ilmennyt rakenteellisia ja toiminnallisia puutteita. Poliittisen puuttumisen riski on yhä olemassa.

Myös **järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan** maa on valmistautunut jossain määrin. Lainsäädäntökehys on pääpiirteissään eurooppalaisten normien mukainen, ja toimia strategioiden täytäntöön panemiseksi on jatkettava. Maa on toteuttanut toimia viestinnän kuuntelujärjestelmän uudistamiseksi ja tähän liittyvien kiireellisten uudistustavoitteiden toteuttamiseksi. Tiettyjen rikollisuuden muotojen, kuten rahanpesun ja talousrikosten, tehokkaaksi torjumiseksi on tehtävä enemmän. Kaikkien asiaan kuuluvien sidosryhmien välinen koordinointi on olennaisen tärkeää. Järjestäytyneen rikollisuuden tutkintaan, syytetoimiin ja tuomioihin liittyviä tuloksia on parannettava. Tuomioiden määrä on edelleen alhainen.

Oikeudellinen ja institutionaalinen kehys **perusoikeuksien** suojelemiseksi on pääosin olemassa, ja uudistuksilla on parannettu eurooppalaisten ihmisoikeusnormien noudattamista. Niiden täysimittainen täytäntöönpano edellyttää määrätietoisia lisätoimia. On myönteistä, että maa ratifioi yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus) ja käynnisti tarvittavat oikeudelliset uudistukset lainvalvontaviranomaisten ulkoisen valvontamekanismin perustamiseksi ja että syrjintäkieltoa koskevan kehyksen muutokset laadittiin osallistavalla tavalla. Vankiloissa ja psykiatrisissa laitoksissa vallitsevaan tilanteeseen on puututtava, viharikos- ja vihapuhetapauksia on seurattava ja ihmisoikeuksia puolustavia ja edistäviä elimiä on vahvistettava. **Romanien** osallisuuden lisäämiseksi on toteutettava lisätoimia. **Sananvapauden** osalta maa on jossain määrin valmistautunut ja saavuttanut hyvää edistystä varsinkin parantamalla tiedotusvälineiden toimintaympäristöä ja vähentämällä toimittajiin kohdistuvaa painostusta. Maan on ratkaistava jäljellä olevat haasteet, joista yksi on yleisradioyhtiön uudistaminen.

Alueellisen yhteistyön osalta maa piti yllä hyviä suhteitaan muihin laajentumismaihin ja osallistui aktiivisesti alueellisiin aloitteisiin. Naapuruussuhteiden edelleen parantamiseksi on toteutettu päättäväisiä toimia, muun muassa Bulgarian kanssa tehty kahdensivulinen sopimus on tullut voimaan. Nimikysymyksen ratkaisemisella on kiire. Neuvottelut nimikysymyksestä ovat tehostuneet Yhdistyneiden kansakuntien avustuksella. Pääministeri- ja ulkoministeritason rakentavissa keskusteluissa arvioitiin myönteisesti luottamusta lisäävien toimenpiteiden toteuttamisessa saavutettua edistystä. Kreikan ja entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian pääministerien tammikuussa 2018 antama yhteinen ilmoitus Skopjen lentoaseman ja erään maantien nimenmuutoksesta ja eräiden viivästyneiden EU:n aloitteiden jatkamisesta oli konkreettinen merkki keskinäisen luottamuksen vahvistumisesta.

Mitä tulee **jäsenyyden taloudellisiin arviointiperusteisiin**, entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia on saavuttanut jonkin verran edistystä ja valmistautunut hyvin toimivan markkinatalouden luomiseen. Huolimatta poliittisesta pattitilanteesta vuoden alkupuoliskolla saatiin aikaan merkittäviä parannuksia erityisesti julkisten varojen hoidon ja läpinäkyvyyden suhteen. Taloudessa on edelleen keskeisiä heikkouksia. Niitä ovat muun muassa liiketoimintaympäristön puutteet, kuten sopimusten heikko täytäntöönpano ja suuri epävirallinen talous. Työmarkkinoiden rakenneongelmat näkyvät alhaisena työvoimaosuutena ja korkeina työttömyyslukuina. Makrotaloudellinen toimintaympäristö huononi vuoden 2017 alkupuoliskolla, kun pitkä poliittinen kriisi vähensi investointeja. Finanssipolitiikassa suositaan lyhyen aikavälin toimenpiteitä, ja siitä puuttuu kestävä vakauttamissuunnitelma.

Taloudessa on saavutettu jonkin verran edistystä, ja se on kohtuullisesti valmistautunut selviytymään sisäisistä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa. Viennin monipuolistamisessa ja teollisuustuotteiden lisäarvon lisäämisessä edistytään edelleen. Kauppa- ja investointisuhteet EU:n kanssa tehostuivat edelleen. Talous kärsii yhä koulutusohjelmien puutteista, alhaisesta innovaatioasteesta ja merkittävästä investointivajeesta etenkin julkisten infrastruktuurien alalla.

Mitä tulee kykyyn **selviytyä jäsenyyssvelvoitteista**, maa on valmistautunut kohtuullisesti useimmilla aloilla, esimerkiksi kilpailun, liikenteen ja energian aloilla. Maa on hyvin valmistautunut yhtiöoikeuden, tulliliiton, Euroopan laajuisten verkkojen sekä tieteen ja tutkimuksen aloilla. Lisätoimia tarvitaan kautta linjan, erityisesti niillä muutamilla aloilla, joilla valmistelut ovat alkuvaiheessa, kuten työntekijöiden vapaan liikkuvuuden alalla. Hallinnollisiin valmiuksiin ja tulokselliseen täytäntöönpanoon on myös panostettava enemmän. Maa on parantanut edelleen mukautumistaan yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeviin EU:n julkilausumiin ja neuvoston päätöksiin.

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia jatkoi **muuttoliike- ja pakolaiskriisin** vaikutusten hallintaa. Maa neuvottelee parhaillaan Euroopan unionin kanssa asemaa koskevasta sopimuksesta, jolla säännellään Euroopan raja- ja merivartioviraston maassa toteuttamia toimia. Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia on toteuttanut toimia oikeudellisen kehyksensä parantamiseksi. Työ ulkomaalaislain muuttamiseksi on käynnissä. Maa jatkoi maahanmuuttopolitiikkaa koskevan päätöslauselmansa täytäntöönpanoa. Se jatkoi toimiaan turvapaikkajärjestelmänsä ja muuttoliikkeen hallinnan parantamiseksi. Maahanmuuttajien järjestelmällinen rekisteröinti ja suojelutarpeet huomioon ottava profilointi ovat vielä tarpeen, jotta taataan, että kyseisten henkilöiden tarpeisiin vastataan. Tässä yhteydessä entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian on otettava käyttöön EU:n säännösten mukainen laittomien siirtolaisten palautusmekanismi ja mukautettava viisumipolitiikkansa asteittain EU:n viisumipolitiikkaan. Maa jatkoi yhteistyötä naapurimaidensa ja EU:n jäsenvaltioiden kanssa varsinkin teknisellä tasolla ja toteutti huomattavia toimia tarjotakseen suojaa ja humanitaarista apua EU:n tukemana.

Albania

Poliittisten arviointiperusteiden osalta todettakoon, että Albanian politiikassa jatkui voimakas vastakkainasettelu. Parlamentin toimintaa häiritsi opposition pitkä boikotti vuoden 2017 alkupuolella, ja se viivästytti myös oikeuslaitoksen turvallisuusselvitysinstituutioiden nimittämistä. Toukokuussa päähallituspuolueen ja opposition välinen sopimus mahdollisti parlamentin toiminnan jatkamisen ja toi eräitä muutoksia vaaleja koskevaan lainsäädäntökehykseen. Tämä mahdollisti osaltaan kesäkuussa pidettyjen parlamenttivaalien kitkattoman järjestämisen, joskin useita Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston suosituksia on vielä täyttämättä. Kansalaisyhteiskunnan kansallisneuvoston toiminnan parantamisessa edistyi jonkin verran. Lisätoimia tarvitaan, jotta kansalaisyhteiskunnan järjestöt saadaan paremmin mukaan osallistamaan poliittiseen vuoropuheluun.

Albania on valmistautunut kohtuullisesti **julkishallintonsa** uudistamiseen. Toimia jatkettiin, ja niiden avulla edistyi jonkin verran julkisten palvelujen tarjonnan toimivuudessa ja avoimuudessa, virkamiesten koulutuksessa, avoimemmissa rekrytointimenettelyissä sekä ansioihin perustuvien julkishallinnon menettelyjen yleisessä vahvistamisessa. Näitä saavutuksia olisi lujitettava edelleen, jotta varmistetaan tehokkaampi, epäpoliittisempi ja ammattimaisempi julkishallinto.

Albanian **oikeuslaitos** on jossain määrin valmistautunut. Oikeuslaitoksen kattavan ja perusteellisen uudistuksen täytäntöönpano on jatkunut, ja kokonaisuutena tarkasteltuna edistymisen on hyvä. Tuomareiden, syyttäjien ja oikeudellisten neuvonantajien uudelleenarviointi (turvallisuusselvitykset) on alkanut ja tuottaa nyt ensimmäisiä konkreettisia tuloksia. Tällä prosessilla on kaikkien puolueiden tuki, sen suorittaa riippumaton viranomais, sitä seurataan kansainvälisesti, ja Venetsian komissio on vahvistanut sen yhteensopivuuden Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa. Euroopan komission alaisuudessa on käynnistetty kansainvälinen operaatio, joka valvoo prosessia koko sen täytäntöönpanon ajan. Prosessissa avustavat instituutiot ovat saaneet valmiiksi ensimmäiset raportit ammattitaidon arvioinneista, taustaselvityksistä ja varallisuusilmoituksista.

Korruption torjuntaan Albania on edelleen valmistautunut jossain määrin. Hyvää edistystä on tapahtunut erityisesti rikosprosessilakiin hyväksytyjen muutosten ansiosta. Parhaillaan ollaan perustamassa erikoistuneiden korruptiontorjuntaelinten ketjua, johon kuuluu erikoissyyttäjän virasto. Alemmille ja keskijohtoon kuuluville virkamiehille annettujen lopullisten tuomioiden määrä on kasvanut verrattuna edelliseen raportointijaksoon. Korkeiden

virkamiesten tuomioita annettiin eniten oikeuslaitoksessa (tuomarit ja syyttäjät); kokonaisuutena korkeiden virkamiesten lopullisten tuomioiden määrä on kuitenkin edelleen hyvin vähäinen. Korruptio on edelleen useille aloille levinnyt vakava ongelma.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Albania on valmistautunut jossain määrin. Yleisesti ottaen raportointijaksolla saavutettiin jonkin verran edistystä etenkin kannabiksen viljelyn torjunnassa. Albanian on jatkettava toimiaan tällä alalla saavuttamiensa operatiivisten tulosten pohjalta, tehostettava rikollisryhmille kuuluvan omaisuuden menetetyksi tuomitsemista ja jatkettava kaikkien nykyisten kannabisvarastojen tuhoamista. Mafian vastaiseen lakiin ja rikosprosessilakiin tehdyillä muutoksilla on luotu edellytykset rikostutkinnan tehostamiselle. Albania osallistui menestyksellisesti kansainväliseen poliisiyhteistyöhön ja tehosti vuorovaikutustaan erityisesti EU:n jäsenvaltioiden kanssa. Kansallisella tasolla poliisin ja syyttäjäviranomaisten tehokasta yhteistyötä on edelleen parannettava. Järjestäytyneiden rikollisryhmien hajottamisen suhteen on saavutettu vain vähän edistystä. Järjestäytyntä rikollisuutta koskevissa asioissa annettujen lopullisten tuomioiden määrä pysyi hyvin vähäisenä, ja se on kasvanut vain marginaalisesti. Lisätoimia tarvitaan **rahanpesun**, rikoksella saadun omaisuuden ja perusteettoman varallisuuden torjumiseksi.

Albania on ratifioinut useimmat kansainväliset **ihmisoikeussopimukset** ja kehittänyt oikeudellista kehystään eurooppalaisten normien mukaisesti. Ihmisoikeuksien suojelumekanismien täytäntöönpanoa ja seurantaa on kuitenkin edelleen vahvistettava. **Sananvapauden** toteutumisen suhteen Albania on valmistautunut jossain määrin / on kohtuullisesti valmistautunut. Sääntelyviranomaisen ja yleisradioyhtiön riippumattomuuden vahvistamisessa on edistytty jonkin verran, mutta valtion mainonnan avoimuutta tiedotusvälineissä on yhä lisättävä. Omistusoikeuksien alalla on vielä saatava aikaan edistystä päivittämällä nykyinen lainsäädäntö ja vahvistamalla instituutioiden välistä koordinoitua. Institutionaaliset mekanismit lapsen oikeuksien suojelemiseksi ja sukupuoleen perustuvan väkivallan torjumiseksi ovat yhä heikkoja. Vähemmistöjen oikeuksien kunnioittamista ja suojelua koskevan oikeudellisen kehyksen parantamiseksi toteutettiin merkittäviä toimia, mutta asiaa koskevaa sekundaarilainsäädäntöä on kehitettävä. Romanian ja egyptiläisten elinoloja on parannettava.

Albania on osallistunut edelleen aktiivisesti **alueelliseen yhteistyöhön** ja ylläpitänyt hyviä naapuruussuhteita. Kahdenvälisten kysymysten ratkaisemiseksi Kreikan kanssa on toteutettu merkittäviä toimia.

Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa voidaan todeta, että Albania on saavuttanut jonkin verran edistystä ja on kohtuullisesti valmistautunut toimivan markkinatalouden luomiseen. Julkisen velan osuus BKT:stä ja vaihtotaseen alijäämä ovat supistuneet. Talouskasvu kiihtyi edelleen ja työttömyys on laskenut, mutta se on edelleen korkea. Järjestämättömien lainojen määrä pankkisektorilla on vähentynyt, mutta pankkien luotonanto yrityksille on edelleen nihkeää. Liiketoimintaympäristön parantamisen kannalta ratkaisevan tärkeät uudistukset etenivät, mutta ne edellyttävät lisätoimia, kuten epävirallisen talouden supistamista. Kattava oikeuslaitoksen uudistus eteni, mutta se on pantava kaikilta osin täytäntöön. Uusi konkurssilaki tuli voimaan, ja sen on määrä vahvistaa maksukyvyttömyysjärjestelmää. Liiketoiminnan kannalta merkitykselliset säännökset olivat kuitenkin edelleen monimutkaisia, ja puutteet oikeusvaltioperiaatteen toteutumisessa haittasivat edelleen yrityksiä ja karkottivat sijoittajia.

Albania on saavuttanut jonkin verran edistystä ja on jossain määrin valmistautunut selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa. Erityisesti liikenneinfrastruktuurin ja digitalisoitumisen aloilla saavutettiin edistystä, vaikka jäljellä on

Albanian kilpailukykyä ja kauppaa haittaavia puutteita. Koulutuksen laatua on parannettava kaikilla tasoilla, jotta ihmisten taidot vastaisivat paremmin työmarkkinoiden tarpeita. Ulkomaankauppa ei yllä potentiaaliinsa ja on keskittynyt tietyille aloille. Albanian tutkimus-, kehitys- ja innovointikapasiteetti on edelleen vähäinen.

Albania jatkoi lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n vaatimuksiin useilla aloilla, mikä parantaa sen **kykyä selviytyä jäsenyyssvelvoitteista**. Monilla aloilla maa on valmistautunut kohtuullisesti (esimerkiksi varainhoidon valvonta, koulutus ja kulttuuri) tai jossain määrin (esimerkiksi julkiset hankinnat ja tilastot). Albanian on jatkettava yleisiä valmisteluja EU:n säännösten käyttöönottamiseksi ja täytäntöönpanemiseksi. Sen olisi jatkettava työtä liikenne- ja energiaverkkojen kehittämiseksi, muun muassa yhteenliitettävyyden parantamiseksi koko alueella. Unionin säännösten täytäntöönpanosta jäsenyyden toteutuessa vastaavien elinten hallinnollisia valmiuksia on lisättävä, ammattitaitovaatimuksia tiukennettava ja sääntelyelinten riippumattomuus turvattava. On edelleen erittäin tärkeää lisätä avoimuutta ja vastuuvollisuutta ja huolehtia varsinkin julkisten hankintamenettelyjen ja varainhoidon tuloksellisuudesta, tehokkuudesta ja läpinäkyvyydestä. Albania on jatkanut lainsäädäntönsä täysimääräistä mukauttamista kaikkiin EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeviin kantoihin ja julkilausumiin.

Albanian kansalaisten EU:n jäsenvaltioissa ja Schengeniin assosioituneissa maissa tekemien perusteettomien turvapaikkahakemusten määrä on edelleen suuri. Albania osoitti sitoutuneisuutta ja hyväksyi useita toimenpiteitä, joilla muun muassa vahvistettiin kahdenvälistä yhteistyötä asianomaisten EU:n jäsenvaltioiden kanssa. Nämä toimenpiteet tuottivat myönteisiä tuloksia. Albanian olisi jatkettava päättäväisiä toimia, myös viisumipakon poistamisen jälkeisen seurantamekanismin yhteydessä, jotta tähän ilmiöön voidaan puuttua tehokkaasti. Albanian on otettava käyttöön EU:n säännösten mukainen laittomien siirtolaisten palautusmekanismi ja mukautettava viisumipolitiikkansa asteittain EU:n viisumipolitiikkaan.

Bosnia ja Hertsegovina

Poliittisten arviointiperusteiden osalta todettakoon, että vaalijärjestelmää on muutettava kiireesti, jotta lokakuun 2018 vaalit voidaan järjestää asianmukaisesti ja tulokset panna sujuvasti täytäntöön. Tässä yhteydessä kaikkien poliittisten johtajien on kannettava vastuunsa ja löydettävä ratkaisu federaation edustajainhuoneen tilanteeseen. Perustuslakituomioistuimen vuonna 2010 tekemä päätös, jonka mukaan Mostarin asukkaiden demokraattista perusoikeutta äänestää paikallisvaaleissa on kunnioitettava, on vielä pantava täytäntöön. Uudistusohjelmaan perustuvan lainsäädännön, muun muassa valmisteverolainsäädännön, hyväksymistä haittasivat hallitsevaan koalitioon kuuluvien puolueiden väliset jännitteet ja oppositiopuolueiden vastaanhangointelu valtio- ja entiteettitasen parlamenteissa, ja tämä hidasti uudistusvauhtia. Uudistusohjelma on pantu tehokkaasti täytäntöön, kun valtiotaso ja entiteettitasot ovat tehneet koordinoitua yhteistyötä. Bosnia ja Hertsegovinan perustuslaki rikkoo edelleen Euroopan ihmisoikeussopimusta, kuten asiassa *Sejdić-Finci* ja siihen liittyvissä asioissa annetuissa tuomioissa todetaan.

Bosnia ja Hertsegovinan presidenttineuvoston toimintaa haittasi se, että sen yksittäiset jäsenet esittivät poikkeavia kantoja useista sen toimivaltaan kuuluvista ulkopoliittisista kysymyksistä. Bosnia ja Hertsegovinan ministerineuvosto hyväksyi uusia koko maan kattavia strategioita muun muassa ympäristönsuojelun ja maaseudun kehittämisen aloilla. Hallitsevan koalition jäsenten erimielisyys viivästytti kuitenkin useiden uudistusten toteuttamista muutamia harvoja uudistuksia ja valmisteverolainsäädännön muodostamaa huomattavaa poikkeusta lukuun ottamatta. Koko maata koskevat strategiat esimerkiksi energian, työllisyyden ja julkisen

varainhoidon aloilla ovat vielä hyväksymättä. EU-asioiden koordinoitimekanismi aloitti toimintansa kesäkuussa 2017 laatimalla maan vastaukset komission lausuntolomakkeeseen. Kansallinen ohjelma maan lainsäädännön lähentämiseksi EU:n säännösten kanssa on vielä hyväksymättä.

Bosnia ja Hertsegovina on alkuvaiheessa **julkishallintonsa** uudistamisessa, eikä viime vuoden aikana ole saavutettu edistystä. Koko maan kattavaa julkishallinnon uudistusstrategiaa laaditaan parhaillaan, ja se on vielä hyväksyttävä. Julkishallinnon hajanaistuminen entisestään federaatioentiteetin ja kantonien tasolla lisäsi politisoitumisriskiä. Bosnia ja Hertsegovinan **oikeuslaitos** on valmistautunut jossain määrin. Oikeuslaitoksen osalta saavutettiin jonkin verran edistystä, mutta yleisesti ottaen uudistukset etenevät hitaasti. Rikosprosessilain mahdollisessa tarkistuksessa olisi noudatettava kansainvälisiä normeja, eikä se saisi heikentää instituutioiden kykyä torjua vakavaa järjestäytyntä rikollisuutta, korruptiota tai muita oikeusvaltioperiaatteen haasteita. Myös **korruption torjuntaan** Bosnia ja Hertsegovina on valmistautunut jossain määrin. Korruptiota esiintyy kuitenkin yleisesti, ja se aiheuttaa edelleen huolta. Bosnia ja Hertsegovina on valmistautunut jossain määrin **järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan**. Jonkin verran edistystä saavutettiin varsinkin hyväksymällä uusi strategia järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi ja lopettamiseksi ja panemalla täytäntöön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen toimintasuunnitelma, jonka tuloksena Bosnia ja Hertsegovina ei enää ole rahanpesuvastaisen toimintaryhmän valvonnan kohteena. Talousrikostutkinnan ja terrorismin torjuntavalmiuksien parantamisen osalta tarvitaan kuitenkin vielä huomattavia toimia sekä yhteistyön parantamista naapurimaiden kanssa rajavalvonta-asioissa.

Ihmisoikeuksissa ja vähemmistökysymyksissä edistyi jonkin verran. Ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevia strategisia, oikeudellisia, institutionaalisia ja poliittisia kehyksiä on kuitenkin parannettava huomattavasti. Tähän sisältyy **sananvapaus**, jonka alalla toimittajien poliittinen painostus ja pelottelu muun muassa fyysisen ja verbaalisen väkivallan avulla jatkui. Huolta aiheuttaa edelleen se, että **sukupuoleen perustuvan väkivallan** ja erityisesti perheväkivallan ehkäisemistä ja siltä suojelemista koskevaa lainsäädäntöä ei ole pantu tehokkaasti täytäntöön. **Romaniväestön** sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi tarvitaan kattavampaa ja yhdenmetympää lähestymistapaa.

Bosnia ja Hertsegovinan lähentymistä EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan on vielä parannettava.

Talouden ja kilpailukyvyn kehittämisen osalta Bosnia ja Hertsegovina on saavuttanut jonkin verran edistystä, mutta sen valmistelut toimivan markkinatalouden luomiseksi ovat vielä alkuvaiheessa. Liiketoimintaympäristössä on saatu aikaan joitakin parannuksia, ja rahoitusala on vahvistettu. Jäljellä olevia keskeisiä ongelmia ovat oikeusvaltioperiaatteen heikko toteutuminen, huonona pysynyt liiketoimintaympäristö, hajanainen ja tehoton julkishallinto ja työmarkkinoiden merkittävä epätasapaino, joka liittyy huonoon koulutusjärjestelmään, heikkoihin institutionaalsiin valmiuksiin ja epäsuotuisaan investointi-ilmapiiiriin. Lisäksi epävirallinen talous on edelleen huomattavan suuri.

Bosnia ja Hertsegovina on saavuttanut jonkin verran edistystä ja sen valmistelut ovat alkuvaiheessa, mitä tulee kykyyn selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa. Koulutukseen samoin kuin tutkimukseen ja kehittämiseen käytettyjen menojen taso on pysynyt alhaisena. Fyysisen pääoman laatu kärsii investointien puutteesta. Liikenne- ja energiainfrastruktuuri ei ole riittävän kehittyntä. Rakennemuutoksen vauhti on ollut hidas, vaikka maan alueellisen kaupan rakenne on monipuolistunut jonkin verran.

Muuttoliikkeen hallintavalmiuksia erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta on yhä vahvistettava. Bosnia ja Hertsegovinan on otettava käyttöön laittomien maahanmuuttajien palautusmekanismi.

Kosovo

Poliittisten arviointiperusteiden osalta voidaan todeta, että Kosovo järjesti ennenaikaiset vaalit kesäkuussa 2017. Uusi parlamentti ja hallitus astuivat virkaansa syyskuussa. Toistaiseksi uusi hallituskoalitio on kuitenkin onnistunut vain vähän edistämään EU:hun liittyviä uudistuksia ja luomaan yksimielisyyttä Kosovon kannalta keskeisistä strategisista kysymyksistä. Jatkuva poliittinen hajanaisuus ja vastakkainasettelu ovat haitanneet parlamentin asemaa ja hallituksen tehokkuutta. Eräiden parlamentin jäsenten häiritsevä toiminta, muun muassa kyynelkaasun käyttö, on jarruttanut parlamentin työskentelyä. Montenegron kanssa tehdyn rajasopimuksen ratifiointi maaliskuussa 2018 oli merkittävä läpimurto.

Vuonna 2017 järjestetyt parlamentti- ja kunnallisvaalit hallinnoitiin suurimmassa osassa Kosovoa hyvin ja perustuivat ehdokkaiden väliseen kilpailuun. Monissa Kosovon serbiyhteisöissä esiintynyt pelottelu, joka kohdistui varsinkin muihin kuin Srpska Lista -puolueen ehdokkaisiin, aiheutti kuitenkin huolta.

Kosovon pohjoisosan tilanne aiheuttaa erityisiä haasteita. Kosovon serbipoliitikon Oliver Ivanovićin tammikuussa 2018 tapahtuneen murhan tutkinta jatkuu.

Kosovon parlamentin jäsenten joulukuussa 2017 tekemät yritykset kumota erityisjaostoista ja erikoissyyttäjänvirastosta annettu laki ovat herättäneet vakavaa huolta. Kosovon on erittäin tärkeää noudattaa kaikilta osin erityisjaostoja ja erikoissyyttäjänvirastoa koskevia kansainvälisiä velvoitteitaan ja osoittaa olevansa täysimääräisesti ja yksiselitteisesti sitoutunut näihin instituutioihin.

Julkishallinnon uudistamiseen on valmistauduttu jossain määrin. Erityisesti virastojen ja (osittain) riippumattomien elinten tarkistuksessa on edistytty jonkin verran. Julkishallinnon jatkuva politisoituminen aiheuttaa edelleen huolta ja haittaa sen tehokkuutta ja ammatillista riippumattomuutta.

Kosovon **oikeuslaitos** on alkuvaiheessa. Oikeuslaitosta koskevan vuoden 2015 lainsäädäntöpaketin täytäntöönpanossa on saavutettu jonkin verran edistystä. Kosovon serbituomarien ja -syyttäjien ja näitä avustavan henkilöstön integrointi Kosovon oikeuslaitokseen oli suuri saavutus vuonna 2017. Oikeuslaitos on edelleen altis sopimattomalle poliittiselle vaikuttamiselle, ja oikeusvaltioon kuuluvat instituutiot tarvitsevat päättäväisiä toimia valmiuksiensa kohentamiseksi. Oikeudenkäyttö on yhä hidasta ja tehotonta.

Korruption torjunnan suhteen Kosovon valmistelut ovat alkuvaiheessa / se on valmistautunut jossain määrin. Kosovo on edistynyt jonkin verran tulosten saavuttamisessa korkean tason korruptiotapausten ja järjestäytyntä rikollisuutta koskevien tapausten tutkinnassa ja syytetoimissa, lopulliset tuomiot mukaan lukien. Myös omaisuuden alustavassa takavarikoinnissa edistyttiin, joskin lopullinen menetetyksi tuomitseminen oli yhä harvinaista. Korruptiota esiintyy laajasti, ja se aiheuttaa edelleen huolta. Tämän ongelman ratkaisemiseksi kattavasti ja strategisesti tarvitaan yhdenmukaisia toimia.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan alalla Kosovon valmistelut ovat alkuvaiheessa. Jonkin verran edistystä saavutettiin korkean tason korruptiotapausten ja järjestäytyntä rikollisuutta koskevien tapausten tuloksissa. Vaikka omaisuutta takavarikoidaan alustavasti

enemmän kuin ennen, lopullisia tuomioita, talousrikostutkimuksia ja omaisuuden lopullisia menetetyksi tuomitsemisia on yhä vähän. Lainvalvontaviranomaisilla on vaikeuksia torjua järjestäytyntä rikollisuutta tehokkaasti Kosovon pohjoisosassa. Terrorismin torjunnassa saavutettiin jonkin verran edistystä muun muassa toimenpiteillä, joilla torjutaan väkivaltaisia ääriliikkeitä ja radikalisoitumista ja estetään kansalaisia osallistumasta konflikteihin ulkomailla. Kosovon viranomaisten on tehostettava toimiaan rahanpesun torjumiseksi, ja asiaa koskeva laki olisi saatettava vastaamaan EU:n säännöstöä ja kansainvälisiä normeja.

Oikeudellinen kehys takaa pääpiirteissään **ihmisoikeuksien ja perusvapauksien** suojelun eurooppalaisten normien mukaisesti. Täytäntöönpanon osalta tarvitaan kuitenkin lisätoimia. Taloudellisten ja muiden resurssien puute varsinkin paikallistasolla, riittämätön poliittinen priorisointi ja koordinoinnin puute heikentävät usein ihmisoikeusstrategioiden ja -lainsäädännön täytäntöönpanoa. Vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, kuten romanien, aškaalien ja asuinsijoiltaan siirtymään joutuneiden henkilöiden, oikeuksien tehokkaaksi takaamiseksi, sukupuolten tasa-arvon varmistamiseksi käytännössä, yhdenmety lastensuojelujärjestelmän perustamiseksi ja kulttuuriperinnön suojelun edistämiseksi on tehtävä enemmän. Perustuslakiin kirjatun **sananvapauden** toteutumisen suhteen Kosovo on valmistautunut jossain määrin. Tiedotusvälineiden toimintaympäristö on Kosovossa moniarvoinen ja vilkas. Toimittajiin kohdistuvat uhkaukset ja hyökkäykset ovat kuitenkin jatkuneet. Parlamentti osoitti vähäistä sitoutumista kestävän ratkaisun etsimiseen julkisen yleisradiotoiminnan rahoitukseen, minkä vuoksi se on altis poliittiselle painostukselle.

Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa voidaan todeta, että Kosovo on saavuttanut jonkin verran edistystä ja sen valmistelut toimivan markkinatalouden luomiseksi ovat alkuvaiheessa. Liiketoimintaympäristö on parantunut ja hallitus on noudattanut julkisen talouden alijäämää koskevaa finanssipoliittista sääntöä. Sotaveteraanien etuudet muodostavat kuitenkin edelleen haasteen julkiselle taloudelle. Epävirallinen talous on edelleen laajalle levinnyttä. Työllisyys ei lisääntynyt työvoimaosuuden kasvua vastaavasti, joten työttömyysaste kasvoi edelleen. Se vaikutti erityisesti naisiin, nuoriin ja kouluttamattomiin työntekijöihin. Viennin vahvasta kasvusta huolimatta suuri kauppavaje kertoo heikosta tuotantopohjasta.

Mitä tulee kykyyn selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa, Kosovo on saavuttanut jonkin verran edistystä ja sen valmistelut ovat alkuvaiheessa. Koulutuksen laadun ja työmarkkinoiden osaamisvajeen korjaamisen osalta ei tapahtunut edistystä. Kosovo edistyi jonkin verran tieinfrastruktuurin parantamisessa, mutta rautatie- ja energia-aloilla on edelleen suuria infrastruktuuripuutteita. Talouden rakennemuutokset ovat hitaita, koska talous on edelleen riippuvainen vähittäiskaupan alasta. Vakautus- ja assosiaatiosopimuksen hidas täytäntöönpano haittaa yhdentymistä EU:hun.

Kosovo piti edelleen yllä hyviä ja rakentavia **kahdenvälisiä suhteita** muihin laajentumismaihin. Kosovo on edustettuna useimmissa alueellisissa organisaatioissa, jotka kuuluvat Belgradin ja Pristinan välillä vuonna 2012 sovittujen alueellista edustusta ja yhteistyötä koskevien järjestelyjen soveltamisalaan.

Suhteiden normalisoinnissa Serbiaan Kosovo on edelleen sitoutunut vuoropuheluun. Kosovon on kuitenkin toteutettava huomattavia lisätoimia olemassa olevien sopimusten täytäntöön panemiseksi ja luotava osaltaan olosuhteet, jotka edistävät sen ja Serbian suhteiden täysimääräistä normalisointia, joka määritellään oikeudellisesti sitovassa sopimuksessa.

Mitä tulee lähentymiseen **eurooppalaisiin normeihin**, Kosovon valmistautuminen on alkuvaiheessa. Joillakin aloilla lainsäädännön mukauttaminen on jatkunut, mutta täytäntöönpano takkuu. Tavaroiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden, julkisten hankintojen ja kilpailun alalla sekä liiketoimintaympäristön parantamisessa saavutettiin jonkin verran

edistystä. Verotuksen ja tullin alalla edistytään myös jonkin verran tulojen keräämisessä ja hallintomenettelyjen yksinkertaistamisessa, mutta Kosovon olisi tehostettava epävirallisen talouden ja veronkierron torjuntaa. Energia-alalla on edelleen vakavia haasteita. Ympäristöongelmiin puuttumisessa ei ole edistytty. Kosovon on yleisesti parannettava hallinnollisia valmiuksiaan ja koordinointia kaikilla aloilla unionin säännösten tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Viranomaiset ovat edistyneet laillisen ja laittoman **maahanmuuton** hallinnassa. Näitä toimia olisi jatkettava ja käytettävä muiden toimien perustana. Kosovon on otettava käyttöön laittomien maahanmuuttajien palautusmekanismi.

Liite 2 – Keskeiset tilastot

TILASTOTIEDOT (tilanne 15.2.2018)

Väestönkehitys	Huo m.	Montenegro		Entinen Jugoslavian tasa- valta Makedonia		Albania		Serbia		Turkki		Bosnia ja Hertsegovina		Kosovo *		EU-28	
		2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Koko väestö (tuhansia)		622,1	622,2	2 069,2	2 071,3	2 892,3e	2 886,0	7 114,4	7 076,4	77 696	78 741	3 825,3	3 516,0 p	1 804,9	1 771,6	508 504 p	510 279 bp
15–64-vuotiaiden osuus koko väestöstä (%)		67,8	67,6	70,5	70,3	69,1e	69,5	67,1	66,6	67,8	67,8	:	:	:	65,6p	65,5ep	65,3bep
Luonnollisen väestönmuutoksen yleinen luku (1 000 asukasta kohden)		1,7	1,8	1,3	1,2	3,6e	:	–5,4	–5,1	11,8	11,2	:	–1,8p	9,2p	:	–0,2ep	0,0bep
Miesten elinajanodote syntymähetkellä (vuosina)		74,4	:	73,5	:	76,2e	:	72,8	:	75,4	:	:	:	:	:	77,9ep	:
Naisten elinajanodote syntymähetkellä (vuosina)		78,6	:	77,4	:	79,7e	:	77,9	:	81,0	:	:	:	:	:	83,3ep	:
Työmarkkinat																	
	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
20–64-vuotiaiden työvoimaosuus: työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus 20– 64-vuotiaasta väestöstä	1)	68,5	69,1	70,2	69,6	71,3e	73,3e	68,1	70,0	59,9	60,9	59,2	58,8	42,8	44,0	77,1	77,5
20–64-vuotiaiden miesten työvoimaosuus: työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus 20– 64-vuotiaista miehistä	1)	74,9	76,7	83,8	83,8	81,8e	82,5e	76,7	78,0	82,7	83,3	71,9	72,0	65,1	66,8	83,4	83,7
20–64-vuotiaiden naisten työvoimaosuus: työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus 20– 64-vuotiaista naisista	1)	62,1	61,6	56,2	54,9	61,1e	64,2e	59,5	62,0	37,3	38,5	46,3	45,3	20,4	20,9	70,8	71,4
20–64-vuotiaiden työllisyysaste (prosenttia väestöstä)																	
Yhteensä		56,7	57,1	51,9	53,3	59,3e	62,1e	56,0	59,1	53,9	54,3	43,2	44,2	29,1	32,3	70,0	71,0

Miehet		61,9	51,3	61,5	63,7	68,1e	69,4e	63,7	66,3	75,3	75,5	53,9	56,4	44,9	49,9	75,8	76,8
Naiset		51,5	63,0	42,1	42,5	50,7e	55,0e	48,3	51,9	32,6	33,2	32,4	32,0	13,2	14,6	64,2	65,3
Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien 15–24-vuotiaiden prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä		19,1	18,4	:	:	29,6	26,9e	19,9	17,7	24,0	24,0	27,7	26,4	31,4	30,1	12,0	11,6
Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien 15–29-vuotiaiden prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä		23,4	22,3	:	:	32,8	30,0e	24,5	22,3	28,0	27,8	32,8	31,4	39,2	37,3	14,8	14,2
Työllisyys toimialoitain																	
Maa-, metsä- ja kalatalous (%)		7,7	7,7	17,9	16,6	41,3e	40,2e	19,4	18,6	20,6	19,5	17,9	18,0	2,3	4,2	4,5	4,3
Teollisuus (%)		10,8	9,8	23,4	23,1	11,6e	12,8e	19,9	20,2	20,0	19,5	22,0	22,7	18,7	18,0	17,3	17,3
Rakentaminen (%)		6,6	7,7	7,1	7,2	6,9e	6,5e	4,5	4,3	7,2	7,3	7,5	8,6	9,5	11,5	6,8	6,7
Palvelut (%)		74,8	74,8	51,6	53,1	40,2	40,5	56,1	57,0	52,2	53,7	52,6	50,8	69,5	66,3	71,4	71,6
Julkisen sektorin palveluksessa olevien 20–64-vuotiaiden prosenttiosuus kokonaistyövoimasta	2)	32,4	31,2	:	:	16,7e	15,6e	29,7	28,3	13,5	13,8	31,2	29,0	32,6	30,8	:	:
Yksityisen sektorin palveluksessa olevien 20–64-vuotiaiden prosenttiosuus kokonaistyövoimasta	2)	46,6	47,0	:	:	83,3e	84,4e	70,3	71,7	86,5	86,2	63,2	65,9	67,4	69,2	:	:
Työttömyysaste (prosenttiosuus työvoimasta)																	
Yhteensä	1)	17,5	17,8	26,1	23,7	17,1e	15,2e	17,8	15,4	10,3	10,9	27,9	25,5	32,9	27,5	9,4	8,6
Miehet	1)	17,7	18,3	26,7	24,4	17,1e	15,9e	16,9	14,8	9,3	9,6	25,9	22,6	31,8	26,2	9,3	8,4
Naiset	1)	17,3	17,1	25,1	22,7	17,1e	14,4e	18,8	16,2	12,6	13,6	30,9	30,2	36,6	31,7	9,5	8,8
15–24-vuotiaat nuoret	1)	37,6	35,9	47,3	48,2	39,8e	36,5e	43,2	34,9	18,4	19,5	62,3	54,3	57,7	52,4	20,3	18,7
Pitkäaikaistyöttömät (>12 kk)	1)	13,6	13,4	21,3	19,2	11,3e	10,1e	11,4	10,0	2,2	2,2	22,8	21,7	23,8	18,0	4,5	4,0
Keskimääräinen nimellinen kuukausipalkka (euroa)	3)	480	499	356	363	386	397	506	516	604	:	424	429	:	:	:	:

Koulutus	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
-----------------	--------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Koulutuksen keskeyttäneet: niiden 18–24-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus ja jotka eivät osallistu seuraavan asteen koulutukseen		5,7	5,5	11,3p	9,9	21,3e	19,6e	7,4	7,0	36,7	34,3	5,2	4,9	14,5	12,7	11,0	10,7
Julkiset koulutusmenot suhteessa BKT:hen (%)		:	:	:	:	3,1p	3,1p	4,0	3,9	4,3	4,6	:	:	4,5	4,7p	:	:
Niiden 20–24-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus, yhteensä		6,6	6,8	:	:	:	:	8,6	7,8	46,5	43,9	6,2u	5,8u	:	14,6	17,2	16,8
Niiden 20–24-vuotiaiden miesten prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus		6,9	5,8	:	:	:	:	9,3	8,6	46,2	44,2	5,6u	5,5u	:	12,5	19,4	19,1
Niiden 20–24-vuotiaiden naisten prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus		6,3	7,9	:	:	:	:	7,9	7,0	46,8	43,7	6,9u	6,3u	:	17,0	14,9	14,4
Niiden 20–24-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on keskiasteen koulutus tai keskiasteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta, yhteensä		80,6	82,2	:	:	:	:	83,2	84,9	34,9	35,7	86,3	86,6	:	70,5	65,2	65,3
Niiden 20–24-vuotiaiden miesten prosenttiosuus väestöstä, joilla on keskiasteen koulutus tai keskiasteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta		85,3	86,9	:	:	:	:	84,5	86,3	37,8	38,3	88,6	89,0	:	74,5	65,9	66,1
Niiden 20–24-vuotiaiden naisten prosenttiosuus väestöstä, joilla on keskiasteen koulutus tai keskiasteen jälkeinen koulutus		75,7	77,2	:	:	:	:	81,7	83,3	32,2	33,3	83,5	83,7	:	66,0	64,5	64,5

koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta																	
Niiden 30–34-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on korkea-asteen koulutus, yhteensä		31,0	33,9	28,6	29,1	22,1e	20,9e	28,9	29,9	23,5	26,5	17,2	23,1	17,2	19,1	38,6	39,0
Niiden 30–34-vuotiaiden miesten prosenttiosuus väestöstä, joilla on korkea-asteen koulutus		29,9	31,8	23,1	24,5	19,6e	18,0e	24,2	24,7	25,0	28,3	13,4u	16,6u	19,5	18,9	33,9	34,3
Niiden 30–34-vuotiaiden naisten prosenttiosuus väestöstä, joilla on korkea-asteen koulutus		32,2	35,9	34,5	33,8	24,7e	23,9e	33,7	35,3	22,1	24,6	21,3	29,4	14,7	19,4	43,3	43,8

Kansantalouden tilinpito	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Bruttokansantuote																	
Käyvin hinnoin (miljardia euroa)		3,7	4,0	9,1	9,7p	10,2p	10,7p	33,5	34,6	773,0	780,2	14,6	15,3	5,8	6,0p	14 797,4	14 907,9
BKT/asukas (euroa)		5 827	6 355	4 382	4 691	3 547	3 728	4 720	4 904	9 949	9 909	4 312	4 494	3 278	3 304	29 033	29 148
Ostovoimakorjattu BKT/asukas		12 200	13 000	10 500	10 900	8 500	8 500	10 500	10 700	18 900	18 800	9 100	9 300	:	:	29 000	29 100
Ostovoimakorjattu BKT/asukas verrattuna EU:n keskiarvoon (EU28 = 100)		42	45	36	37	29	29	36	37	65	64	31	32	:	:	–	–
BKT:n vuotuinen reaali muutos (volyymi) edelliseen vuoteen verrattuna (%)		3,4	2,9	3,9	2,9p	2,2p	3,4p	0,8	2,8	6,1	3,2	3,1	3,3	4,1	3,4p	2,3	2,0
Bruttoarvonlisäys toimialoitain																	
Maa-, metsä- ja kalatalous (%)		9,7	9,0	11,1	10,5p	22,9p	22,9p	8,2	7,9	7,8	7,0	7,3	:	12,6	13,4p	1,5	1,5
Teollisuus (%)		12,8	12,3	19,3	19,9p	13,9p	13,2p	25,9	25,9	22,4	22,3	21,9	:	20,8	21,1p	19,4	19,4
Rakentaminen (%)		4,5	6,8	8,1	8,6p	10,2p	10,5p	5,5	5,4	9,3	9,7	4,6	:	8,4	8,2p	5,3	5,3
Palvelut (%)		73,0	71,9	61,5	61,0p	53,0p	53,4p	60,4	60,8	60,5	61,0	66,2	:	58,2	57,3p	73,8	73,8

Maksutase	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
------------------	--------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset (miljoonaa euroa)		619,3	371,6	202,8	316,9	818,4	936,5	1 803,8	1 899,2	:	:	248,9	240,5	271,8	177,2	−129 867	−116 465
Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset (% suhteessa BKT:hen)		16,9	9,4	2,2	3,3p	8,0p	8,7p	5,4	5,5	:	:	1,7	1,6	4,7	3,0p	−0,9	−0,8
Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset suhteessa EU28:aan (miljoonaa euroa)		403,0	−32,5	−20,7	199,1	:	:	1 480,4	1 304,4	:	:	160,5	190,9	11,2	15,6	−	−
Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset suhteessa EU28:aan (% suhteessa BKT:hen)		11,0	−0,8	−0,2	2,0p	:	:	4,4	3,8	:	:	1,1	1,2	0,2	0,3p	−	−
Rahälähteykset, prosenttia suhteessa BKT:hen		1,2	1,0	2,3	2,0p	5,9p	5,7p	8,5	7,8	:	:	8,3	8,2	11,5	11,5p	0,1	0,1

Tavaroiden ulkomaankauppa	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Kansainvälinen tavarakauppa																	
EU28-maihin suuntautuvan viennin osuus viennin kokonaisarvosta (%)		35,6	37,4	77,0	79,9	75,4	77,9	67,0	67,6	44,5	47,9	71,6	71,3	32,6	22,6	−	−
EU28-maista tulevan tuonnin osuus tuonnin kokonaisarvosta (%)		41,3	48,2	62,0	62,0	61,8	63,1	57,3	58,7	38,0	39,0	60,8	61,9	42,2	43,1	−	−
Kauppataase (miljoonaa euroa)		−1 524	−1 736	−1 714	−1 777	−2 154	−2 399	−2 978	−2 483	−56 981	−50 676	−3 510	−3 448	−2 309	−2 480	59 553	32 002
Kansainvälinen tavara- ja palvelukauppa suhteessa BKT:hen																	
Tuonti (prosenttia suhteessa BKT:hen)		60,6	62,9	65,0	64,7p	44,7p	:	56,4	57,5	26,0	24,9	53,2	52,3	49,5	51,3p	40,3	40,5
Vienti (prosenttia suhteessa BKT:hen)		42,1	40,5	48,7	50,0p	27,4p	:	46,7	50,0	23,3	22,0	34,6	35,4	19,3	22,5p	43,8	44,0

Julkinen talous	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
------------------------	--------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Julkisyhteisöjen rahoitustilastot suhteessa BKT:hen																	
** Julkisen talouden ylijäämä (+) / alijäämä (-) (%)		-7,4	-2,8	-3,5	-2,7	-4,1	-1,8	-3,7	-1,3	1,3	:	0,7	1,2	:	:	-2,4	-1,7
** Julkisyhteisöjen velka (%)		66,2	64,4	38,1	39,6	69,1	68,7	76,0	73,0	27,5	:	41,9	40,5	12,8	:	84,5	83,2

Taloudelliset indikaattorit	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Kuluttajahintojen vuotuinen muutos (%)	4)	1,4	0,1	-0,3	-0,2	2,0	2,5	1,5	1,3	7,7	7,7	-1,0	-1,1	-0,5	0,3	0,0	0,3
Ulkomainen velka suhteessa BKT:hen (%)		:	:	69,3	74,2p	74,7p	73,5p	78,3	76,5	47,1	:	72,2	71,0	33,3	33,7p	:	:
Vuotuinen lainakorko (%)	5)	:	:	:	:	74,7	73,5	:	:	53,0	:	:	:	:	:	:	:
Vuotuinen talletuskorko (%)	6)	8,53	7,45	3,75	4,25	7,77	5,89	6,50	5,50	10,79	:	5,74	4,97	8,32	7,47	:	:
Varantojen (myös kultavarannon) arvo (miljoonaa euroa)	7)	1,23	0,93	0,25	0,25	1,35	0,80	2,50	2,50	7,27	:	0,09	0,09	0,90	1,01	:	:
Valuuttavaranto/kuukausituonti	i	673,7	803,0	2 261,8	2 613,4	2 880,0	2 945,0	10 378,0	10204,6	99 619,6	:	4 414,6	4 887,4	706,4	605,1	:	:

Elinkeinoelämä	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Teollisuustuotannon indeksi (2010 = 100)	8)	88,3	84,4	118,0	122,0	161,7	130,5	107,1	112,1	124,1	126,3	107,4	112,0	:	:	103,9	105,6

Infrastrukturi	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Rataverkon tiheys (käytössä olevia raiteita / tuhat km ²)		18,1	18,1	28,1	27,4	13,8	12,2	48,6	48,6	13,2	:	20,1	21,9	30,9	30,9	:	:
Moottoriteiden pituus (km)		0	0	259	259	:	:	693	741	2 282	2 542	128	:	80	98	:	:

Energia	Huo m.	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Energian nettotuonti suhteessa BKT:hen		4,2	3,4	6,4	5,1p	0,8p	1,3p	4,8	3,6	1,2	1,0	5,3	4,3	5,4	4,1p	1,6	1,3

: = ei saatavilla
b = katkos aikasarjassa
e = arvio
p = alustava luku
u = luotettavuus heikko
- = ei sovelleta

* = Tämä nimitys ei vaikuta asemaa koskeviin kantoihin, ja se on YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244 ja Kansainvälisen tuomioistuimen Kosovon itsenäisyysjulistuksesta antaman lausunnon mukainen.

** = Laajentumismaiden julkisen talouden alijäämää ja velkaa koskevat tiedot julkaistaan "sellaisina kuin ne ovat" ilman minkäänlaisia takeita niiden laadusta tai EKT:n sääntöjen mukaisuudesta.

Alaviitteet:

- 1) Turkki: työttömyys perustuu seuraaviin kriteereihin: henkilö on ollut työttömänä neljä viikkoa ja käyttää ainoastaan aktiivisia työnhaun menetelmiä.
- 2) Bosnia ja Hertsegovina: osuukien yhteismäärä ei ole 100 %, koska jaottelussa ei oteta huomioon muita omistusoikeuden muotoja. Montenegro: kansalaisjärjestöjä ei ole otettu huomioon; tiedot koskevat työntekijöiden määrää (yksityisellä ja julkisella sektorilla) osuutena työntekijöiden kokonaismäärästä.
- 3) Albania: julkinen sektori. Bosnia ja Hertsegovina: nettotulot. Serbia: oikeushenkilöiden ja yhtiöimättömien yritysten työntekijöille maksetut palkat.
- 4) Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi lukuun ottamatta entistä Jugoslavian tasavaltaa Makedoniaa, Bosnia ja Hertsegovinaa ja Albanian tietoja vuodelta 2015. Albania: vaihtelu joulukuun ja edellisen vuoden joulukuun välillä.
- 5) Albania: ulkoinen velka (mukaan lukien ulkomaiset suorat sijoitukset).
- 6) Albania: painotettua keskimääräistä korkokantaa sovellettiin uusiin 12 kuukauden lainoihin kyseisen kuukauden aikana 12 kuukauden laina-ajalla. Bosnia ja Hertsegovina: lyhyet antolainauskorot kansallisessa valuutassa muille kuin rahoitusalan yrityksille (painotettu keskiarvo). Montenegro: efektiivisen korkokannan painotettu keskiarvo, jäljellä oleva lainamäärä, vuotuinen. Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia: vuoden loppu (31. joulukuuta).
- 7) Albania: vuotuinen talletuskorko vastaa uusien 12 kuukauden määräaikaistalletusten painotettua keskimääräistä korkoa kyseisenä kuukautena. Bosnia ja Hertsegovina: avistatalletusten korot kotitalouksien kansallisessa valuutassa (painotettu keskiarvo). Montenegro: efektiivisen korkokannan painotettu keskiarvo, jäljellä oleva lainamäärä, vuotuinen. Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia: vuoden loppu (31. joulukuuta). Turkki: yön yli -talletukset.
- 8) Montenegro ja Serbia: bruttosarjat kalenterikorjattujen sarjojen sijasta.